

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.91>

УДК 336;338

О. В. Петрушка,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2065-8825>

ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ

O. Petrushka,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance named

after S.I. Yuriy, West Ukrainian National University

INTERNAL FINANCIAL CONTROL IN THE FRAUD PREVENTION AND COUNTERACTION SYSTEM

У статті розглянуто питання шахрайства, як основної причини занепаду як зовнішньої, і внутрішньої економіки держави. Автором досліджено вплив шахрайських схем у бізнесі та визначено обсяги фінансових втрат. Основним завданням дослідження є розробка методів запобігання корпоративному шахрайству з метою вирішення економічних проблем країни. У статті розглядається значущість внутрішнього контролю як ключового механізму запобігання фінансовим махінаціям. Внутрішній контроль визначається як сукупність процедур, спрямованих на

забезпечення точності фінансової звітності, дотримання нормативних вимог та запобігання шахрайству.

Автором висвітлено основні елементи системи внутрішнього контролю, включаючи впровадження чіткої політики, регулярні аудити, розподіл обов'язків, моніторинг операцій та використання технологій. Особлива увага приділяється ризикам фінансових махінацій, їх формам та можливим збиткам. Розглядається роль кадрової політики та служби корпоративної безпеки у створенні та підтримці ефективної системи контролю, а також переваги, які вони надають: спад ризику шахрайства, зростання довіри інвесторів та зміцнення репутації.

На підставі аналізу наукових джерел автором зроблено висновок про те, що корпоративне шахрайство є актуальною проблемою, яка завдає суттєвої шкоди економіці підприємств, яка оцінюється в 15% від загального прибутку. Встановлено, що систематичне застосування контрольних заходів може попереджати подібні загрози, які надалі несуть негативні економічні наслідки. Крім того, автором акцентується увага на необхідності комплексного підходу до розробки системи внутрішнього контролю, щоб вона залишалася актуальною та відповідала сучасним викликам.

The article examines the issue of fraud as the main cause of the decline of both the external and internal economy of the state. The purpose of this investigation is the vaccination of foreigner's methods and strategies aimed at identifying and avoiding the effects of falsification. The author investigates the impact of fraudulent schemes in business and determines the volume of financial losses. The main objective of the study is to develop methods for preventing corporate fraud in order to solve the economic problems of the country. The article examines the importance of internal control as a key mechanism for preventing financial fraud. Internal control is defined as a set of procedures aimed at ensuring

the accuracy of financial reporting, compliance with regulatory requirements and preventing fraud.

The author highlights the main elements of the internal control system, including the implementation of a clear policy, regular audits, division of responsibilities, monitoring of operations and the use of technology. Special attention is paid to the risks of financial fraud, their forms and possible losses. The role of personnel policy and corporate security services in creating and maintaining an effective control system is considered, as well as the benefits they provide: a decrease in the risk of fraud, an increase in investor confidence and a strengthening of the reputation.

Based on the analysis of scientific sources, the author concludes that corporate fraud is a pressing problem that causes significant damage to the economy of enterprises, which is estimated at 15% of total profit. It is established that the systematic application of control measures can prevent such threats, which subsequently have negative economic consequences. In addition, the author emphasizes the need for a comprehensive approach to the development of an internal control system so that it remains relevant and meets modern challenges.

Ключові слова: *шахрайство, фінансові зловживання, оцінка фінансових втрат, внутрішній фінансовий контроль, корпоративна безпека.*

Keywords: *fraud, financial abuse, financial loss assessment, internal financial control, corporate security.*

Постановка завдання. Злочини у сфері економіки негативно впливають на суспільство: держава отримує менше відрахувань до бюджету та відчуває проблеми з фінансуванням урядових проєктів, компанії втрачають прибуток разом із можливістю розвиватися та інвестувати у нові продукти, а домогосподарства мають ризик втратити заощадження та погіршити свій фінансовий стан, внаслідок чого у них формується негативне ставлення до влади та корпорацій, які не можуть забезпечити безпеку громадян та клієнтів.

Найбільш вразливими з погляду шахрайських дій є великі підприємства. Це пояснюється тим, що дохід від шахрайства щодо корпорацій буде набагато вищим, ніж вчинення того ж злочину проти фізичної особи. Окрім цього, через великі масштаби компаній, корпоративні злочини можуть бути скоєні відносно легко та анонімно. Згідно статистичних даних, наведених Pricewaterhouse Coopers (PwC) на зрізі 2020–2024 років, 66% підприємств респондентів були жертвами корпоративних злочинів [1]. Таким чином, управління ризиками виникнення корпоративного шахрайства є важливим завданням, що стоїть перед системою внутрішнього контролю, оскільки дозволяє боротися з можливими загрозами та запобігти фінансовим втратам компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання боротьби із корпоративним шахрайством досліджували як зарубіжні, так і українські вчені. Однак більшість наукових праць обмежується аналізом окремих складових корпоративного шахрайства не враховуючи впливу на них системи внутрішнього фінансового контролю. Невирішеними залишаються питання управління ризиками корпоративного шахрайства та запобігання фінансовим махінаціям.

Формулювання цілей статті. Метою даного наукового дослідження є виявлення способів організації системи управління ризиками корпоративного шахрайства, а саме впровадження елементів внутрішнього фінансового контролю та його вплив на фінансово-господарську діяльність компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові махінації залишаються однією з найнебезпечніших загроз для бізнесу, незалежно від розміру та сфери діяльності організації чи підприємства. Вони виражаються у різних формах – від фальсифікації фінансової звітності до розкрадання активів та шахрайства з податками. Такі дії не тільки завдають прямий матеріальний збиток, але й підривають репутацію компанії, викликають недовіру з боку інвесторів, клієнтів та партнерів, а також можуть призвести до юридичної відповідальності.

Якщо аналізувати величину збитків, яку несуть компанії через шахрайські схеми, то слід відзначити, що незважаючи на високий рівень махінацій щодо привласнення активів, розмір фінансових втрат по цьому виду шахрайства є незначним у порівнянні із зловживаннями із фінансовою звітністю. Обсяг збитків по даному виду корпоративного шахрайства є досить значним та перевищує інші показники у 4-5 разів (див рис.1).

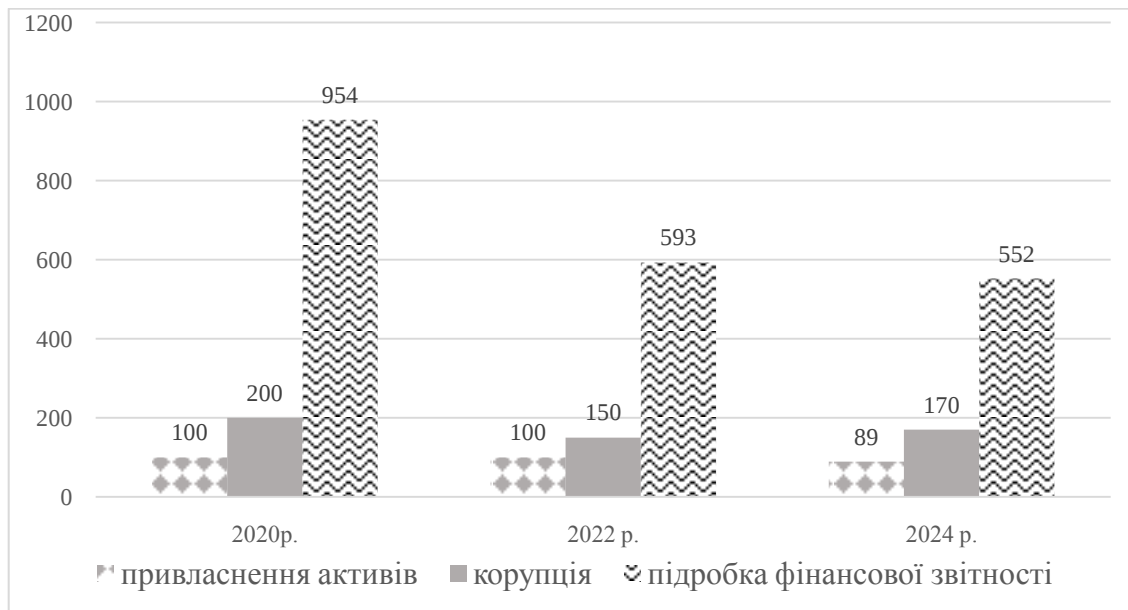

Рис. 1. Обсяги фінансових втрат від різних видів корпоративного шахрайства протягом 2020-2024 рр., тис. дол. США*

**Джерело: складено автором на основі [2;3;4;5].*

Так, за 2020-2024 рр. спостерігається незначне коливання обсягів фінансових втрат (у межах 8-15%) від таких видів корпоративного шахрайства як корупція та привласнення активів та зменшення в середньому на 40% обсягу фінансових збитків від махінацій з підrobкою фінансової звітності з 954000 дол. США за випадок у 2020 р. до 552000 дол. США за випадок у 2024 р [3; 4; 5; 6]. Така динаміка є позитивним моментом та характеризує ефективну діяльність органів влади, керівництва компаній та їх власників у боротьбі із ризиками фінансового шахрайства.

Але не тільки фінансові збитки зазнає компанія внаслідок здійснення шахрайства та економічних злочинів. Дуже часто внаслідок фінансових маніпуляцій втрачається довіра партнерів, інвесторів та зацікавлених осіб до

суб'єкта господарювання, що веде до втрати позицій в економічному рейтингу компаній.

Сьогодні існує безліч способів протидії корпоративному шахрайству та дій щодо його своєчасного виявлення, але не всі приносять позитивний результат. Найефективнішими, на нашу думку, є комплексні заходи, що поєднують в собі такі напрямки:

1) ефективні процедури контролю - створення корпоративного контролю, спрямованого на ліквідацію втрат прибутку, пов'язаних з корпоративним шахрайством; розробка заходів, спрямованих на запобігання; раннє виявлення ризиків шахрайства та формування ефективної системи внутрішнього контролю [3, с.182-184]; застосування інструментів, що забезпечують економічну безпеку і проведення внутрішніх розслідувань.

Сучасні організації працюють в умовах високої конкуренції та суворих нормативних вимог. Це вимагає від них не тільки точності у веденні фінансових операцій, а й здатності ефективно запобігати можливим ризикам, пов'язаним з шахрайством. Одним з ключових інструментів для досягнення цих цілей є система внутрішнього контролю.

Внутрішній контроль являє собою структурований підхід до управління та нагляду, спрямований на забезпечення точності фінансової інформації, дотримання нормативних вимог та підвищення кваліфікації ефективності роботи підприємства. Основна мета внутрішнього контролю – мінімізація фінансових ризиків, включаючи шахрайські дії, які можуть вчиняти як співробітники, так і керівництво. Система внутрішнього контролю розробляється індивідуально для кожного підприємства з урахуванням його розміру, галузі та специфіки [7]. Вона має бути впроваджена у всі бізнес-процеси, починаючи від управління фінансами і закінчуючи кадровою політикою. Цілі внутрішнього контролю включають забезпечення достовірності та повноти фінансової звітності, запобігання та виявлення шахрайства, зміцнення корпоративної етики та дотримання нормативних

вимог, у тому числі підвищення операційної ефективності за рахунок скорочення рівня.

Питання впровадження та вдосконалення системи внутрішнього контролю особливо актуальні за умов цифровізації та автоматизації бізнес-процесів. Інновації відкривають нові можливості для підвищення прозорості операцій, але й одночасно створюють додаткові ризики, такі як кіберзлочинність та маніпуляції з різними даними. У цих умовах надійна система внутрішнього контролю стає не просто обов'язковим елементом управління, а й конкурентною перевагою.

Щоб система внутрішнього контролю була ефективною, важливо дотримуватися таких принципів, як прозорість (забезпечення доступності інформації для всіх зацікавлених сторін), регулярний аудит (організація перевірки, для оцінки ефективності впроваджених заходів), навчання персоналу (проведення регулярного навчання співробітників з питань дотримання політики компанії), технологічна підтримка (використання ліцензійного програмного забезпечення).

Для розробки та реалізації ефективної системи внутрішнього контролю підприємства можуть використовувати визнані міжнародні стандарти, такі як:

- COSO (The Committee of Sponsoring Organizations). Основний підхід для оцінки ризиків та управління внутрішнім контролем.
- COBIT (Control Objectives for Information and Related Technologies). Стандарт, застосовуваний у ІТ-сфері задля забезпечення безпеки даних.
- ISO 31000. Міжнародний стандарт управління ризиками, що включає елементи внутрішнього контролю [8; 9, с. 156-158].

Ці моделі допомагають підприємствам структурувати свої системи контролю, забезпечуючи єдиний підхід до запобігання ризикам.

Побудова ефективної системи внутрішнього контролю будуватиметься на основі таких компонентів:

- контрольне середовище – культура та етика компанії, вплив керівництва, політика щодо контролю та відповідності[10];
- оцінка ризиків – виявлення та аналіз ризиків, які можуть вплинути на досягнення цілей компанії;
- контрольні заходи – конкретні дії, спрямовані на управління корпоративними ризиками;
- інформація та комунікація – прозорість та обмін інформацією всередині компанії;
- моніторинг – регулярна оцінка ефективності системи контролю.

За даними COSO (The Committee of Sponsoring Organizations), впровадження системи внутрішнього контролю дозволяє суттєво знизити ризики корпоративного шахрайства (див. рис.2).

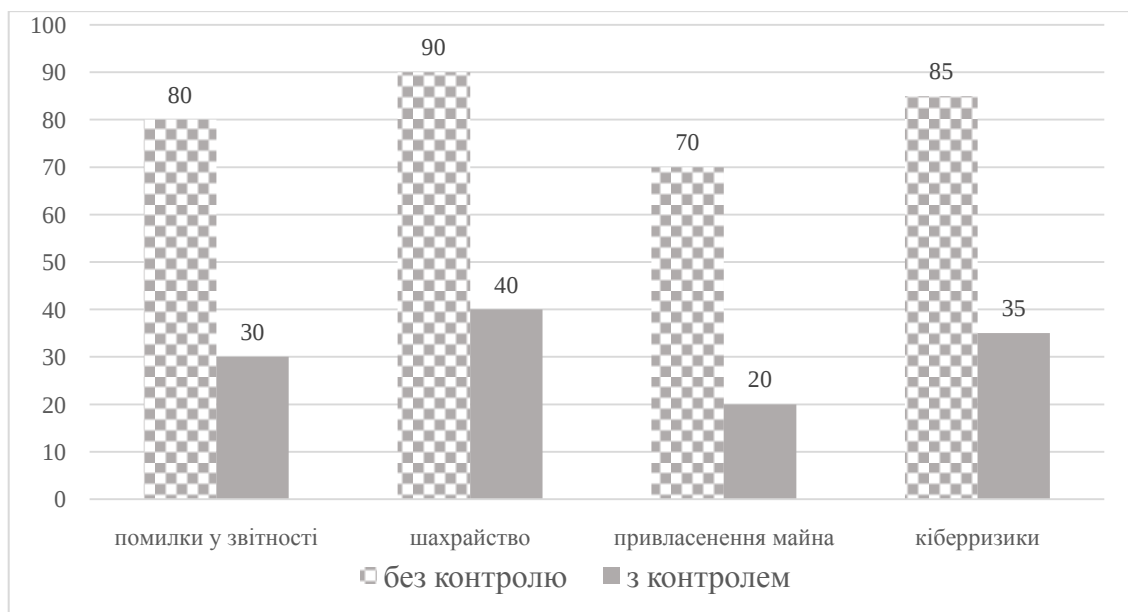

Рис. 2. Вплив системи внутрішнього контролю на рівень ризиків, %*

**Джерело: складено автором на основі [8;11].*

Так, ризик помилок у звітності зменшується з 80% до 30%, оскільки контрольні процедури виявляють та виправляють помилки до їх фіксації у звітності. Ризик шахрайства знижується з 90% до 40%. Це підтверджує, що чіткі процеси та поділ обов'язків ускладнюють реалізацію шахрайських схем. Рівень привласнення активів знижується з 70% до 20% завдяки регулярній інвентаризації та обліку. Система внутрішнього контролю знижує ризик

кіберзагроз та витоків даних з 85% до 35%, застосовуючи багатофакторну автентифікацію та захист даних [8].

2) кадрова політика - формування бездоганної корпоративної культури, атестація персоналу, формування кадрового резерву, створення сприятливих умов праці та ін. При особистому спілкуванні на нарадах і корпоративних зустрічах пояснювати співробітникам важливість етичного ведення бізнесу, транслювати позицію керівництва щодо корупції та шахрайства. Проводити внутрішні тренінги для співробітників по темі етичних практик і карати тих, хто став ініціатором шахрайства [12, с. 172]. Відрегульована система навчання та підвищення кваліфікації співробітників усіх структур та рівнів відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

3) створення служби корпоративної безпеки - окремий підрозділ з фахівців різних профілів (економічного, юридичного, ІТ-сфери), до компетенцій якого буде входити накопичення інформації та контроль за діяльністю компанії у різних бізнес-процесах. Важливим завданням служби корпоративної безпеки є своєчасне отримання інформації про підготовку протиправних дій, про доконаний факт шахрайства.

Висновки з проведеного дослідження. Для впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, на нашу думку, необхідно дотримуватись певної послідовності дій, а саме:

1) інвестування у цифровізацію процесів – впровадження сучасних технологій, таких як ШІ та блокчейн дозволяє мінімізувати людський фактор і підвищити точність контролю [13, с. 276-277];

2) безперервне навчання співробітників - персонал повинен розуміти важливість дотримання процедур та бути обізнаним про нові методи запобігання фінансовим махінаціям;

3) модернізація внутрішнього контролю – оновлення правил і процедур у відповідності зі змінами у законодавстві та економіці[14, с. 380-382];

4) реалізація внутрішнього та зовнішнього аудиту – систематичні перевірки дозволяють оперативно виявляти проблеми та вчасно їх усувати.

Компанії, які інвестують у розробку та підтримку ефективної системи внутрішнього контролю, не тільки знижують ризики шахрайства, але й зміцнюють свої позиції на ринку, підвищуючи довіру до себе з боку всіх зацікавлених сторін.

Отже, одним із ключових завдань бізнесу є протидія корпоративному шахрайству, насамперед, шляхом формування всередині компанії такого середовища, яке б нівелювало прояви протиправної діяльності. В даний час зростає потреба в ефективному інтегрованому системному підході, який повинен поєднувати в собі механізми внутрішнього контролю та систему регулятивних норм корпоративної культури, що є поширеними засобами боротьби із корпоративним шахрайством у світовій практиці.

Література

1. PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey 2024. PwC: website. URL: <http://surl.li/gnlbb>.
2. Нежива М. О., Мисюк В. О. Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 160-166.
3. Тесля С. М., Кипаца О. С. Методи попередження та усунення фінансових шахрайств на підприємствах України. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2019. Вип. 56. С. 175-184.
4. Шевцов В. М. Корпоративне шахрайство в українських компаніях. *Довідник економіста*. 2019. Вип. 6. С. 64-68.
5. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2020 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2020. URL: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>.
6. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2022 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2022. URL: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2020/>.

7. Єфремов С. О. Теорія боротьби з корпоративним шахрайством. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/440179/svyatoslav-yefremov-teoriya-borotby-z-korporatyvnyy-shahrajstvom-chastyna-1>.
8. COSO Framework: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. “Internal Control — Integrated Framework”. - <https://www.coso.org/>.
9. Герасименко О. М. Шахрайства у вітчизняних компаніях: види, фактори виникнення, професійні схеми та заходи боротьби. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 151-160.
10. De Koker L. Financial action task force standards and financial inclusion: what should be done – and what should not be done – to improve the alignment between integrity and inclusion policy objectives? 2020. DOI: 10.2139/ssrn.3679779.
11. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2024 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2024. URL: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/>.
12. Гончар Л. В., Малахова А. В., Невкипіла О. С. Фінансове шахрайство та безпека. *Інноваційна економіка. Інноваційні технології та економічна безпека*. 2021. № 3-4 (87). С. 170-174.
13. Данилюк М. О., Данилюк-Черних І. М., Мацук З. А. Протиріччя та фінансові шахрайства в реальному секторі економіки. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 274-279.
14. Карлін, М., Стащук, О., Борисюк, О. Фінансові аспекти врахування нових економічних ризиків у діяльності підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4(39), 376-386.

References

1. PwC (2024), “PwC’s Global Economic Crime and Fraud Survey”, available at: <http://surl.li/gnlbb> (Accessed 30 Oct 2025).

2. Nezhyva, M.O. and Mysiuk, V.O. (2023), "Counteraction to fraud in wartime", *Business Inform*, vol. 1, pp. 160-166.
3. Teslia, S.M. and Kypatsa, O.S. (2019), "Methods of preventing and eliminating financial fraud at Ukrainian enterprises", *Visnyk of Lviv University. Economic Series*, vol. 56, pp. 175-184.
4. Shevtsov, V.M. (2019), "Corporate fraud in Ukrainian companies", *Economist's Handbook*, vol. 6, pp. 64-68.
5. Association of Certified Fraud Examiners (2020), "Report to the Nations: Global Study on Occupational Fraud and Abuse", available at: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2020/> (Accessed 01 Nov 2025).
6. Association of Certified Fraud Examiners (2022), "Report to the Nations: Global Study on Occupational Fraud and Abuse", available at: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/> (Accessed 01 Nov 2025).
7. Yefremov, S.O. (2021), "Theory of combating corporate fraud", available at: <https://news.finance.ua/ua/news/-/440179/svyatoslav-yefremov-teoriya-borotby-z-korporatyvny-m-shahrajstvom-chastyna-1/> (Accessed 01 Nov 2025).
8. COSO Framework (2024), "Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. Internal Control - Integrated Framework", available at: <https://www.coso.org/> (Accessed 01 Nov 2025).
9. Herasymenko, O.M. (2019), "Fraud in domestic companies: types, factors of occurrence, professional schemes and measures of struggle", *Scientific notes of the University "KROK"*, vol. 1 (53), pp. 151-160.
10. De Koker, L. (2020), "Financial action task force standards and financial inclusion: what should be done – and what should not be done – to improve the alignment between integrity and inclusion policy objectives", available at: <https://10.2139/ssrn.3679779> (Accessed 03 Nov 2025).
11. Association of Certified Fraud Examiners (2024), "Report to the Nations: Global Study on Occupational Fraud and Abuse", available at: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2024/> (Accessed 01 Nov 2025).

12. Honchar, L.V. Malakhova, A.V. and Nevkypila, O.S. (2021), “Financial fraud and security”, *Innovative economy. Innovative technologies and economic security*, vol. 3-4 (87), pp. 170-174.

13. Danyliuk, M.O. Danyliuk-Chernykh, I.M. and Matsuk, Z.A. (2022), “Contradictions and financial fraud in the real sector of the economy”, *Business Inform*, no. 1, pp. 274-279.

14. Karlin, M. Stashchuk, O. and Borysiuk, O. (2021), “Financial aspects of taking into account new economic risks in the activities of enterprises”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4(39), pp. 376-386.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2025 р.